

הרשות הלאומית למלחמה בסמים ובאלכוהול, פעילותה והאסטרטגיה שלה בתחומי ההתמכרויות, המניעה והטיפול

חיים חסינה

הרשות למלחמה בסמים ובאלכוהול הוקמה בדצמבר 1988 בהחלטת ממשלת ישראל. הרשות היא תאגיד הפועל מכוח "חוק הרשות למלחמה בסמים, התשמ"ח-1988", וראש הממשלה הוא הממונה עליה.

עיקר תפקידיה של הרשות, כפי שהוגדרו על ידי "חוק הרשות", הם: גיבוש והובלת מדיניות לאומית והובלת המלחמה בנגע הסמים, תיאום בין-משרדי ובין-מוסדי, ייזום ופיתוח שירותים בתחומי החינוך, המניעה, ההסברה, הטיפול והשיקום של נפגעי סמים, אכיפת החוק, פעילות מערכתית בקהילה, מחקר, הכשרת כוח אדם מקצועי, הפעלת מרכז מידע לאומי לנושאי הסמים, הפעלת מערך הסברה נייד ועידוד ההתנדבות למאבק בנגע הסמים. עם זאת, לאחר תהליך של שנים רבות, גם נושא השימוש לרעה במשקאות אלכוהוליים הועבר לתיאומה של הרשות, ושמה הוסב ל"רשות הלאומית למלחמה בסמים ובאלכוהול". הרשות הלאומית למלחמה בסמים ובאלכוהול מופקדת כרשות-על בלעדית על התחומים הבאים: המחקר, הכשרת כוח האדם המקצועי, הפעילות בקהילה, תחומי ההסברה, המידע לציבור ושינוי האווירה הציבורית הכללית בהתייחסותה לסוגים מסויימים של חומרים פסיכו-אקטיביים.

זה שנים עוסקים רבים, במסגרות ציבוריות ובארגונים התנדבותיים, כמו "אל-סם", בסוגיית המאבק בנגע הסמים, ובעיקר במניעת התפשטות התופעה בקרב ילדים ובני נוער. ראשי ממשלה הצהירו כי נגע הסמים מהווה איום אסטרטגי על החברה בישראל; ראשי מערכות הביטחון התריעו על הקשר שבין סמים לטרור; אחרים סוברים כי נגע הסמים מהווה איום ממשי על חוסנה החברתי של מדינתנו.

הרשות ועובדיה, בתיאום עם יתר המערכות הציבוריות, מתמודדים עם השאלה שנשאלת בכל רחבי העולם: מה ניתן לעשות כדי למגר את התופעה?

נקודת המוצא היא שיש להתייחס לסוגיית הסמים כמו לכל דבר שמעורבים בו היצע וביקוש.

באשר להיצע, הבעיה סבוכה וכמעט בלתי פתירה במציאות הנוכחית. על מנת למנוע חדירתם של סמים לישראל, נדרש תקציב עתק, שיעמוד לרשות רשויות המשטרה, המכס ואחרים, לצורך אטימה מוחלטת של גבולות המדינה. דבר זה אינו אפשרי – מדינות עשירות ומבוססות, כדוגמת ארצות הברית, כשלו בניסיוןן לצמצם את ההיצע למרות ההשקעות הרבות, הן בכוח אדם והן במשאבים אחרים. בשל האמור לעיל – מדיניות הרשות היא להשקיע בראש ובראשונה **בסוגיית הביקוש ובצמצומו**.

אם כן, מהי האסטרטגיה המוצעת והמבוצעת על ידי הרשות הלאומית למלחמה בסמים?

בתחום המניעה: (1) איתור תכניות שיעילותן הוכחה (כדוגמת התכנית "כישורי חיים") והעברתן ברצף מגן הילדים ועד מוסדות ההשכלה הגבוהה, תוך שילוב המשפחה וההורים, בעיקר בגילים צעירים. הדגש הוא על מינון נכון, נגישות לכל תלמיד באשר הוא, התעקשות על רצף התכניות והטמעתן. שבירת רצף תכניות או פגיעה במינון, משמעותן – התמודדות שאינה יעילה דיה; (2) במקביל, בניית תכניות מותאמות לקהלי יעד ייחודיים, כמו: הורים, מוסלמים, בדוויים, נוצרים, עולי חבר העמים, אתיופים, ותיקי הארץ ואחרים; (3) הכשרת צוותי חינוך להתערבות ראשונית במוסד חינוכי, עת מתגלים נער או נערה המשתמשים בסמים.

בתחום המניעה קיימת גם גישת ההרתעה. מדיניות הרשות היא כי **תכניות מניעה יעילות חייבות לכלול מרכיב הרתעתי**, לדוגמה: ביצוע מדגמי של בדיקות שתן. הדבר מתבצע במספר מדינות בעולם, אך בארץ נדחה על ידי מערכת החינוך בתואנות חסרות בסיס.¹

חשוב שניישיר מבט למראה ונשאל עצמנו, האם אנו עושים את אשר מוטל עלינו בסוגיית המניעה? סבורני כי שיתוף פעולה בין הרשות הלאומית למלחמה בסמים ובאלכוהול ובין הנהלת משרד החינוך ישנה את פני הדברים לכיוון הרצוי.

בתחום הטיפול: עיקר עבודת הרשות הלאומית למלחמה בסמים ובאלכוהול בתחום הטיפול והשיקום מתמקד בשני ערוצים: הראשון – **קביעת מדיניות ויצירת תיאום** בין הגופים הציבוריים העוסקים בטיפול בנפגעי סמים ובשיקומם. עיקרי המדיניות נקבעים על ידי ועדת טיפול ושיקום של מועצת הרשות, המתכנסת אחת לחדשיים ושותפים בה נציגי כל הגופים הציבוריים המטפלים בנפגעי סמים; השני – **ייזום תכניות טיפול חדשות והפעלתן**, תוך שימת דגש על אוכלוסיות שאין עבורן פתרונות במסגרות הטיפול הקיימות. כיום ניתנת לכל דורש אפשרות לקבל טיפול מתאים תוך פרק זמן קצר – עד 48 שעות ממועד פנייתו לטיפול. זאת, לאחר שמערכות

1 הערת העורך: בשנים האחרונות מתקיים בארצות הברית ובמדינות אירופה ויכוח בנושא בדיקות סמים אקראיות בקרב סטודנטים ותלמידים, ויכוח שמתמקד הן בשאלות מוסריות והן בסוגיות מעשיות שנוגעות ליעילותן של הבדיקות.

הטיפול בארץ השכילו להבין כי נדרשת מערכת מגוונת של התערבויות טיפוליות, החל ממסגרות כמו הקהילה הטיפולית לטווח ארוך, דרך יחידות אשפוז קצרות מועד, וכלה במסגרות קהילתיות. נמצאו פתרונות יצירתיים המותאמים למטופל, וכך פושט התהליך והטיפול שודרג.

הרשות הלאומית הפרידה בין טיפול לנוער ולמבוגרים, בין נשים לגברים, בין אלו הנדרשים לטיפול ארוך טווח במסגרת סגורה לבין המטופלים במסגרת קהילתית-מקומית, אשר חוזרים לבתיהם, ללימודיהם או לעבודתם ולקהילה.

כמו כן יזמה הרשות את הקמתו של בית דין לנושאי סמים, ובו מוצעת חלופת טיפול על ישיבה בכלא. נראה כי ההצלחה היא גבוהה, אם כי יש מקום למעקב ארוך טווח אחר פרויקט זה.

בשנים האחרונות מושם דגש על **מזעור הנזק**. מתוך גישה זו התגבשו הבנה והכרה כי נכון יהיה להכיר במציאות שבה אין לרשויות המדינה פתרון למצב רפואי נתון, וכי הדרך הנכונה היא התמודדות עם מצבו של המכור – הקלה על סבלו, ולא פחות חשוב – מניעת נזק סביבתי. מכאן צמח פרויקט החלפת מזרקים במספר מוקדים בארץ, שבמסגרתו מסופקות ערכות מזרקים למכורים שאין להם תקווה אחרת. בדרך זו נמנעת התפשטות מחלות זיהומיות והמכור מקורב למערכת מבוקרת – רפואית וסוציאלית.

מערכת שיקום המכורים הנקיים קורמת עור וגידים ברמה לאומית ומערכתית, לאחר שהרשות רתמה את משרדי הממשלה השונים ליצירת מקומות הכשרה לאוכלוסייה זו ולאחר מכן לבחינת דרך שילובם במעגל העבודה.

עם הצורך בשיקום המכורים הנקיים מתמודדות גם מדינות אחרות, ואין פתרונות קסם. דרושות לכך יצירתיות ויזמה ארציות ומקומיות כאחד.

לאחרונה, הוקם פורום **משפחות מכורים לסמים** מתוך הכרה של צורך לתמוך במשפחות – הן הנפגעות העיקריות במעגל הראשון, ונדרשת תשומת לב מיוחדת על מנת לאפשר להם את החוסן המתאים להתמודדות עם מציאות קשה ומורכבת.

לסיכום אקבע כי רק עבודה מערכתית, מקצועית ויצירתית של כלל הגורמים ברמות הארצית והמקומית תאפשר מתן מענה הולם לסוגיית השימוש בסמים, וככל שנקדים להבין זאת, כן ייטב. המשאב הכלכלי-כספי חשוב – אולם החשוב מכול הוא ההשקעה במשאבים האנושיים ובהתמקצעות של העובדים ונכונותם של כל העוסקים בתחום להתמסר למערכה על חוסנה המוסרי והחברתי של מדינתנו.